

Allò que l'Ateneu Barcelonès amaga de l'Ateneu

A banda les nombroses i greus falsedats, el documental 'Ateneu. La porta de les idees', de Goroka i TVC, oculta fets cabdals de la història de l'entitat.

El jardí de l'Ateneu Barcelonès. L'entitat patrocina un documental infidel a la història de l'entitat.

La junta directiva de l'Ateneu Barcelonès no veu res de greu en el fet que el documental que patrocina, *Ateneu. La porta de les idees*, destinat a divulgar la història de l'entitat, afirmi que les persones que integraven la famosa Penya Borralleras eren l'embrió de la Lliga Regionalista. Darrere de l'anacronisme –la penya s'instal·la a l'Ateneu el 1910, no el 1916, com diu el documental, i en canvi la Lliga Regionalista es crea el 1901– hi ha una ocultació. L'ocultació afecta la colla de l'Ateneu que realment va participar en la gestació d'aquell partit catalanista.

Aquella colla ha estat batejada pels historiadors com la Penya de l'Ateneu, mentre que la segona, precisament per a diferenciar-se de la primera, és la Penya Borralleras o Penya Gran. Era formada per joves advocats republicans que s'havien acostat al catalanisme i que van portar Àngel Guimerà a la presidència de l'entitat per a catalanitzar-la. Es deien Jaume Carner, Ildefons Sunyol, Santiago Gubern i Joaquim Lluhi i Rissech.

L'agost del 1899, aquests elements catalanistes de l'Ateneu ja s'havien integrat al Centre Nacional Català de Narcís Verdaguer, Prat de la Riba i Cambó, l'organisme que, fusionat amb el Partit Regionalista, dona lloc a la Lliga Regionalista.

Els Quatre Presidents. El primer gran acte de la Lliga Regionalista va ser la presentació de la candidatura anomenada dels "Quatre Presidents", amb representants de les entitats més prestigioses del país: Albert Rusiñol, del Foment; Sebastià Torres, de la Lliga Industrial i Comercial; el doctor Robert, de la Societat Econòmica d'Amics del País; i Lluís Domènech i Montaner, de l'Ateneu.

Llavors, el prestigi personal i social, és a dir, el prestigi atorgat per les entitats més conegudes, comptava molt. Francesc Cambó, que encara no havia fet 25 anys i era un modest passant d'un despatx d'advocat modest –sense cap situació social, com diu a les *Memòries*–, va tenir dificultats a l'hora de ser acceptat com a candidat de la Lliga Regionalista a les eleccions municipals barcelonines del novembre del 1901.

El futur líder catalanista fou seri- osament objectat per tot el grup de l'Ateneu, precisament. “Jo no era més que un propagandista polític –escriu a les *Memòries*– i això, els homes de l'Ateneu, tots amb gran prestigi professional, social i econòmic, ho trobaven insuficient.” Tanmateix, gràcies a la insistència de Prat de la Riba la seva candidatura fou acceptada.

El nom de l'Ateneu Barcelonès també anava lligat a un altre dels quatre presidents, el doctor Robert. Els cursos 1881-1882 i 1900-1901 va ocupar la presidència de l'entitat, “màxima institució cultural barcelonina, de la qual era soci, pel cap baix, des del 1873”, diu el seu biògraf (Santiago Izquierdo, *El doctor Robert (1842-1902). Medicina i compromís polític*, Proa, Enciclopèdia Catalana, 2002).

En aquell tombant de segle que es gesta la Lliga Regionalista i el catalanisme s'imposa, l'Ateneu hi té un pes especial. El president Domènech va estar políticament molt implicat durant aquells mesos. El nou vice-president, Antoni Maria Gallisà (també arquitecte), era un altre membre destacat de la Unió Catalanista, de la qual havia deixat la presidència feia poc.

Concert econòmic. L'Ateneu, diuen Joaquim Coll i Jordi Llorens al capítol corresponent a la història oficial de l'entitat (“L'Ateneu i Barcelona”), va adoptar una posició política molt compromesa. I no va dubtar a prendre part activa en la reivindicació del concert econòmic, qüestió sempre actual.

Per a posar-ne un cas destacat, al míting del desembre del 1899 al teatre Fortuny de Reus. A Barcelona l'acte hi havia estat prohibit per la declaració de l'estat de guerra. Jaume Carner, de la Peña de l'Ateneu, fou delegat per la junta per a intervenir-hi, al costat del doctor Robert, ex-alcald de Barcelona, i Albert Rusiñol.

Paral·lelament, l'entitat va comprometre's institucionalment amb el moviment d'insubmissió ciutadana de rebuig als pressupostos públics i a les conseqüències d'augment fiscal.

El 25 de maig del 1906, després del canvi d'edifici a les sales del nou Ateneu, traslladat de la Rambla a un palau del carrer de la Canuda –“carrer Canu-

Una vitrina exposa les novetats adquirides per la biblioteca.

da”, segons el documental–, l'entitat va ser la seu de l'acte de benvinguda als diputats catalans que tornaven de Madrid, de les agitadaes sessions parlamentàries que havien servit per a donar l'empenta inicial a la Solidaritat Catalana (Òscar Costa, *L'Ateneu i Barcelona*).

La Peña de l'Ateneu no únicament no tenia res a veure amb la Peña Borralleras, sinó que van rivalitzar entre si pel control de l'entitat. A més, es trobaven en pisos diferents. La de l'Ateneu, al segon, i la Borralleras, al primer.

Pla ho explica. Es va produir, diu, un combat molt dur entre la penya del segon pis –en la qual havien figurat persones de gran categoria, com Ildefons Suñol i Jaume Carner, o encara n'hi havia, com Rafael Puget– i la penya instal·lada al primer pis. La penya de baix guanyà, es va apoderar legalment, electoralment i moralment de la casa, i Borralleras i Pujols, els caps de brot de la colla, van poder actuar com a directius autèntics.

De tot això, el documental no en pot dir ni un borrall. La junta de l'entitat també prefereix que es digui que uns ateneistes van anar a lluitar al front del Somme el 1914, dos anys abans de la batalla, més que no pas dir que la revista aliadòfila *Iberia* (1915-1919), nascuda de la Peña Borralleras i feta bàsicament a l'Ateneu, va participar en la campanya en favor dels voluntaris catalans al front aliadòfil.

La Peña Borralleras va viure amb tanta passió el sentiment aliadòfil que dos o tres membres que no participaven d'aquests sentiments generals, veient-se desplaçats, deixaren d'assistir-hi, comenta Josep Maria de Sagarra, membre de la penya, a les *Memòries*. “La guerra –escriu– engruixí les nostres files, i els periodistes que hi pertanyien guanyaren punts.”

A més, continua l'escriptor, la guerra va convertir aquella reunió en una mena de club hospitalari, on s'acolliren tota mena d'ocells de pas, especialment voluntaris catalans, que els duia el doctor Solé i Pla, president del Comitè de Germanor amb els Voluntaris Catalans, “i que venien a buidarnos el sac de llurs aventures.”

La junta de l'entitat també ha beneït el fet que el documental parli extensament d'esdeveniments –“aconteixements”, segons el documental–, com ara l'Exposició Universal del 1929; el cas de les quatre columnes de Puig i Cadafalch, fins a la recent recuperació; el viatge de Primo de Rivera a Madrid i el fet que Puig i Cadafalch l'abracés; o bé l'arribada del cinema, esdeveniments que no tenen cap relació amb l'Ateneu. En canvi, per exemple, de no parlar, com es mereix, de la importància que ha tingut la biblioteca en la història de l'Ateneu i del país.

L'ànima. Una gran placa que mostra agraïment a la generositat de les onze persones que van fer les donacions

més destacades a la biblioteca rep el visitant de la casa, quan puja per l'escala noble. Ja abans de ser definitivament instal·lada al segon pis del Palau Savassona, el 1906, la biblioteca era "l'ànima de l'Ateneu", reconeixia el secretari Bonaventura Bassegoda en la memòria de 24 de gener del 1903.

L'Ateneu Barcelonès acull la biblioteca privada més important del país, una biblioteca que, fet i fet, ha actuat com a pública, perquè tothom és lliure d'entrar-hi, bo i pagant la quota de soci.

La biblioteca del palau del carrer de la Canuda, amb una important sala de revistes, un gran confort –calefacció–, taules espaiades i amples preparades per a escriure-hi, uns horaris generosos –oberta de nits, i els dies de festa–, i un servei de bar i restaurant sense sortir a fora, ha acollit, en el curs de la història, un gran nombre d'estudiosos, escriptors, traductors, correctors, editors, periodistes, articulistes, crítics, bohemis, docents, estudiants, professionals liberals i jubilats.

D'una riquesa excepcional –amb manuscrits i edicions úniques–, ha funcionat alhora com a biblioteca popular, científica i universitària, i n'han fet ús des d'universitaris que feien una carrera fins a llicenciats que hi preparaven oposicions a notari, psiquiatre i jutge, per exemple, sobretot els anys que no podíem disposar de les biblioteques universitàries d'ara.

No n'hi ha hagut cap més a Barcelona amb tants avantatges –deixant de banda els fons més importants de la Biblioteca de Catalunya i de la Universitat de Barcelona– i el fet ha

EL TEMPS

Una placa agraeix les donacions més destacades fetes a la biblioteca.

quedat amagat pel guionista del documental, amb el vist-i-plau de la junta.

Però hi ha ocultacions que poden ser beneficioses. El documental deixa dir a dos historiadors que el debat sobre el positivisme va demostrar que l'entitat era tolerant i oberta a totes les tendències.

D'aquesta manera s'amaga que, per culpa d'una junta conservadora no prou tolerant ni oberta, es va desfermar una crisi important i Valentí Almirall va donar-se de baixa i se'n va anar a fundar l'Ateneu Lliure, amb companys republicans francmaçons. Hi havia el perill, ateses les barroeres simplificacions del documental, que la cosa s'hagués quedat així i s'hagués amagat que Almirall no només va tornar-hi al cap d'un temps, sinó que fins i tot arribà a ser-ne president, amb Enric Prat de la Riba de secretari i Joan Maragall de vocal.

I el Crexells? El documental s'ha projectat a l'Ateneu Barcelonès en plena campanya del premi Crexells, atorgat per l'Ateneu Barcelonès. És

un premi històric, creat per l'entitat el 1928 i atorgat a una novel·la catalana publicada.

El primer any va quedar desert i el segon el va obtenir Joan Puig i Ferrer, amb *El cercle màgic*. El jurat era de luxe. *Mirador* va fer-ne la foto, a portada. El formaven Carles Rahola, Josep Maria Junoy, Agustí Calvet, *Gaziel*, Pompeu Fabra, Josep Maria López Picó i Carles Riba.

La històrica i reveladora fotografia ha estat reproduïda al llibre *L'Ateneu i Barcelona*. El Crexells no és un premi literari qualsevol, perquè, com se sap, a partir del Nadal, la tendència ha estat de convocar concursos d'obres originals, per part de les editorials. Com diu la història de l'entitat, és el primer premi literari modern creat a Catalunya, i va sorgir de la Penya Borralleras.

Què en diu el documental, del premi Crexells? Ni una paraula. Com tampoc no diu res de l'abassegadora, excepcional i irreplicable presència periodística a l'entitat durant les tres primeres dècades del segle XX; dels esforços per democratitzar l'entitat, durant els darrers anys del franquisme; de l'esperit liberal que hi podien trobar els socis, fins i tot durant les dues dictadures; del paper social que l'entitat ha tingut com a centre d'acollida d'estudiants universitaris de *comarques*, i també de persones jubilades. En contrapartida, la xerrameca redundant de les respectables personalitats convocades, plenes de grans paraules i buides d'anècdotes, arriba a ser, a més d'inútil, fatigosa.

Lluís Bonada

NOVETATS
Edicions Tres i Quatre / València

3i4

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com

